

L I S T E K.

† **Ivan Tomšič.** Dne 17. m. m. je umrl po daljši mučni bolezni *Ivan Tomšič*, c. kr. vadniški učitelj in c. kr. okrajni nadzornik, urednik „Vrtčev“ in znani pisatelj slovenski. Pokojnik je bil porojen dne 4. grudna 1838. leta na Vinici, kjer je služboval njega oče Bernard (tudi plodovit pisatelj, umrl dne 24. velikega travna 1856. leta) za učitelja Osnovne šole je dovršil doma na Vinici, leta 1855. pa je prestopil na ljubljansko gimnazijo, kjer je bil vedno jeden prvih odličnjakov. Zaradi skrajno neugodnega gmotnega razmerja je ostavil gimnazijo in leta 1859. šel na učiteljsiše, kjer je leta 1860. dovršil svoje nauke. Osem let je nato učiteljeval v Trziči, odtod pa je prišel za učitelja na tedanjo normalko ali sedanjo vadnico v Ljubljani, kjer je deloval vestno in vztrajno, dokler ni moral naprositi lani zaradi hude bolezni dopusta — Ime Tomšičevo je tesno združeno s književno zgodovino slovensko. Spisal ali izdal je vsega skupaj do 30 knjig, sosebno za mladino, in pisal v različne liste slovenske, takó v „Šolskega Prijatla“, kjer so natisnjeni njega prvenci (leta 1853), v „Danico“, v „Učiteljskega Tovariša“, v „Slovenski Glasnik“, „Novice“, „Besednik“ i. t. d. Največja zasluga Tomšičeva pa je, da je leta 1871. ustanovil „Vrtec“, katerega je skrbno in modro vodil do zadnjega diha svojega. Predaleč bi nas zavedlo, ako bi naštevati vse, kar je spisal in priobčil Ivan Tomšič; zato svoje čitatelje samó opozarjamo na spis pokojnega prof. Marna v „Jezičniku“ leta 1891., kjer so natančno naštetí plodovi Tomšičevega neutrudnega peresa. Omenjamo samó še, da je Tomšič dolgo let sestavljal „Bibliografijo slovensko“ v „Letopisu Matice Slovenske“ in da je prvi poslovenil Močnikove računice. Tudi prevod novih računic, predelanih na kronske veljavo, ki izidejo letos, oskrbel je Ivan Tomšič. — Naš národ bode težko pogrešal vzornega rodoljuba, ki tudi v najbridkejših časih ni zatajil svojega odločno národnega mišljenja; takisto težko bode naša mladina pogrešala plemenitega svojega učitelja in pisatelja, slovenska književnost pa žaluje po zvestem sodelavci svojem. Blag mu spomin in mir njega duši!

Slovenska zemlja. Opis slovenskih pokrajin v prirodznanskem, statističkem, kulturnem in zgodovinskem oziru. I. del. *Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska. Zgodovinski opis* (12 podob). Spisal *S. Rutar*, c. kr. gimn. profesor. Izdala »Matica Slovenska«, 132 strani. — Že v lanskem letniku »Ljublj. Zvona« smo imeli priliko opozarjati na vrline, katere ima tistega pisatelja »prirodznanski, statistički in kulturni opis poknežene grofije Goriške in Gradiščanske«, in smelo trdimo, da bode tudi ta knjiga Slovencem zelo ugajala. Prav razveselilo nas je torej nadaljevanje tako lepo započete delo z zgodovinskim opisom prej imenovane slovenske pokrajine. Vsa zgodovinska tvarina je razdeljena na pet poglavij, in sicer so to: 1. Goriško do leta 1000. po Kristu. 2. Goriško pod akvilejskimi patrijarhi. 3. Goriško pod lastnimi grofi. 4. Narodna izobraženost v srednjem veku. 5. Goriško pod Avstrijo. — V prvem poglavju nam g. pisatelj prav umevno razlaga prazgodovinsko dōbo, kakšna je bila pred 2000 leti dežela in nje prvotni naselniki, sledove prazgodovinskih prebivalcev, različna gradišča in trgovinsko razmerje v tej deželi. Opisujē rimsko dōbo, bavi se, kakor umevno, mnogo z Akvilejo ter nam kaže, koliko so Rimljani v kulturnem oziru storili za Goriško, koliko je trpela dežela za preseljevanja narodov in kakó so se končno početkom srednjega veka v deželi naselili Slovenci, dokler jih ni podjarmil Karol Véliki in se je Goriška združila s Koroško. — Drugo poglavje razpravlja zgodovino od akvilejskih patrijarhov do pridobitve Goriške po Maksimilijanu I. leta 1500. Tu vidimo, kakó so si prisvojili deželo akvilejski patrijarhi in kakó so se uveljavili samí in njih kapitelj, broječ 50 kanonikov. Opisuje se vladanje najimenitnejših

akvilejskih vladarjev. Naslednje poglavje nas seznanja s prvimi bistriško-goriškimi grofi, kateri so bili nekaj časa podložniki nemških cesarjev, toda so leta 1231. neomejeno zavladali sami. Goriški grofje so razširili svoja obširna posestva po Primorskem, Krausjem, Štajerskem, Koroškem in Tirolskem. Do vrhunca svoje slave je dospela rodovina za grofa Henrika III. (1304.—1323). A tudi Turki niso prizanašali deželi, nego so koncem 15. stoletja divjali in plenili po Goriškem — Koncem zgodovine srednjega veka opisuje g. profesor kulturno stanje prebivalstva in nam slika, kakó se je izomikalo in povzdignilo od prvotnega stanja. Na strani 50. je majhna tiskovna pomota: čitaj se »patrijarh (m. papež) Gottfried leta 1184. i. t. d.« Pristno sliko tedanjega časa dobimo, ko beremo opis različnih nesreč in elementarnih nezgod, o boleznih, kugi in počenjanji flagelantov. Kobarijsko malikovanje nam priča, kako surovi so še bili časi. Ljudstvo je bilo sosebno udano igri in pijančevanju. Nadalje se naštevajo najstarejše fare na Goriškem, opisujejo se z bogoslužjem obredi, šege in navade pri pogrebih, stanovsko razmerje, sodstvo in gmotno stanje v srednjem veku. — Zadnje poglavje nam predočuje vojske z Benečani, turške napade na Goriškem in razširjanje luteranstva, katero se pa tu ni moglo vkoreniniti. Nevaren je bil leta 1713. tolminski upor, kateri se je razširil skoro po vsem Goriškem. Dalje se opisuje Marije Terezije in Jožefa II. skrb za blaginjo goriške dežele. Zelo zanimljivo in živahno popisuje g. Rutar notranji razvitek od leta 1500. do leta 1800, in sicer najprej versko gibanje do končne ustanovitve goriške nadškofije leta 1751., potem pa ustanovitev semenišča, novih fará, samostanov in bratovščin. Uvrstil je tudi opis vojaštva, duševne ljudstvene omike, gmotnega stanja in elementarnih nezgod. — V zgodovinskem pregledu 19. stoletja govori najprej o francoskih napadih in krepkem uporu Avstrijancev. Za tem prihaja politiška in cerkvena razdelitev, šolstvo in delovanje zaslužnega slovenskega slovstvenika in hribolazca Valentina Staniča. Dežela je tudi trpela po hudi lakoti, zimi, trtni bolezni, koleri in drugih nezgodah. Precèj mirno je bilo za Goriško leto 1848., toda javno življenje se je venderle zelo izpremenilo. Od tedaj pa gmotno stanje vidno napreduje. »Dodatki« ina konci knjige navajajo mnogo zanimljivih in važnih zemljepisnih, zgodovinskih in kulturnih podatkov o Goriški, nje posameznih krajih in mestih. — Knjigo diči dvanajst lično izdelanih podob, kažočih devinski grad, akvilejsko baziliko, Gorico v različnih časih, razne pečate, grbe in dr. Iz te knjige zajemljemo tudi lahko več znamenitih podatkov za zgodovino drugih slovenskih pokrajin. Zvedeno in spretno, kakor zna baš sam, zbral je prof. Rutar mnogo domoznanskega gradiva ter ga razvrstil prav pregledno. Pokazal pa je tudi pot in način, po katerem se nadaljuj po njem pričeti in za nas Slovence velevažni opis slovenske zemlje. Opisu »poknežene grofije Goriške in Gradiščanske« gré gotovo jedno prvih mest v slovenskem znanstvenem slovstvu. — Knjigo priporočamo najtopleje vsem slovenskim razumnikom, zlasti še gg. učiteljem na Goriškem, katerim bode izvrsten pomoček pri domoznanskem pouku.

Fr. Orožen.

Igre in pesmi za otroška zabavišča in ljudske šole. Uredil *Ivan Mercina*, učitelj na c. kr. deški vadnici v Gorici. V Ljubljani. Izdala in založila „Družba sv. Cirila in Metoda“ 1893. Str. 141 Cena 60 kr. — Kal te cvetke domačega slovstva je pognala prve listke že leta 1887., ko je „Narodna šola priobčila drobno knjižico: „Zabavišče slovenskim otrokom“, spisal *Anton Funtek*. Prvotni poganjki sicer zdrave in čvrste rastike pa se niso mogli razvijati in prinašati pričakovanega sadu, ker debelece — rekli bi — ni bilo požlahtnjeno. Pesence niso bile uglasbene. Skoro sedem let je bilo treba, predno je bila mladika presajena na rodovita tla. Sedaj je krasno uspela in se nam kaže v najlepšem cvetu. Nadejati se je, da tudi sad ne izostane. Pri tej požlahtnitvi imata največjo zaslugo g. Ivan Mercina in naša požrtvovalna družba sv. Cirila in Metoda.